

Паэтычная спадчына Янкі Лучыны складае адну з самых яркіх старонак у гісторыі беларускай дакастрычніцкай літаратуры. Асноўнай тэматыкай яго творчасці было асэнсаванне беларускай рэчаіснасці 1880–90-х гг., мэтанакіраванае і паслядоўнае сцвярджэнне ідэалаў таго часу. Сацыяльныя вытокі, якія вызначылі своеасаблівы мастацкі каларыт, змест і напрамак літаратурнай творчасці паэта, – у народным жыцці, гаротным становішчы сялян. Вершам Я. Лучыны ўласцівы праўдзівасць, народнасць, вялікая любоў да чалавека працы, а таксама вера ў асветніцкі тэхналагічны працэс.

Янка Лучына (Іван Люцыянавіч Неслухоўскі) нарадзіўся ў Мінску ў сям’і адваката. Паходзіў са старадаўняга шляхецкага роду. Захапленне літаратурай прыйшло да яго яшчэ ў маленстве. Першы свой верш напісаў у дзевяцігадовым узросце. Першапачатковую адукацыю атрымаў у прыватнага настаўніка Ціля. У 1865 г. прыняты ў Мінскую гімназію адразу ў трэці клас. Пасля яе заканчэння стаў студэнтам матэматычнага факультэта Пецябургскага ўніверсітэта, дзе правучыўся толькі адзін год (1870–1871). У 1877 г. скончыў Пецябургскі тэхналагічны інстытут, да канца 1879 г. працаваў у чыгуначных майстэрнях Тыфліса. У час апошняга прыезду ў Мінск Я. Лучыну спасцігла няшчасце: пасля канцэрта на выхадзе з будынка яго нечакана разбіў параліч. У Тыфліс больш не вярнуўся. Дзякуючы працягламу лячэнню зноў змог хадзіць, праўда толькі абапіраючыся на мыліцы. Бяда, аднак, не пахіснула жыццялюбства Я. Лучыны, не адняла прагі дзейнасці. Ён уладкаваўся на працу ў Мінскае тэхнічнае бюро Лібава-Роменскай чыгункі. Выстаяць дапамагло і захапленне паляваннем, рыбалкай, з якімі ён не збіраўся развітвацца.

Жыццёвы шлях Я. Лучыны арганічна зліты з літаратурнай творчасцю, якая адлюстроўвае яго філасофскія, сацыяльныя, грамадска-палітычныя погляды. Росквіт яе адносіцца да сярэдзіны 1880-х гг. Менавіта ў гэты перыяд паэт упершыню выступіў у друку з рускамоўным вершам “Не ради славы иль расчета” (зместчаны ў першым нумары газеты “Минский листок”, 1886). Друкаваўся яшчэ ў “Северо-Западном календаре на ...год” пад рэдакцыяй А. Слупскага, польскіх часопісах і штотыднёвіках. Дэбют на польскай мове адбыўся таксама ў 1886 г. Вершам “Раскоша натхнення” ён заявіў аб сабе як паэт, для якога на першым плане стаяць інтарэсы Бацькаўшчыны. Гэта лірычная споведзь, прызнанне ў любові да родных пагоркаў, людзей свайго краю. Патрэба выказацца па-беларуску з’явілася нечакана, пад уражаннем выступлення ўкраінскіх артыстаў, якія гастралівалі ў Мінску ў 1887 г. Паэта захапіла іх беражлівае і паважлівае стаўленне да роднай мовы. Янку Лучыне вельмі захацелася павітаць іх на беларускай мове. Яго вершы “Усёй трупце дабрадзея Старыцкага беларускае слова” і “Дабрадзею артысту Манько” літаральна свецяцца радасцю адкрыцця магчымасці загаварыць на мове свайго народа. Гэтыя творы Я. Лучына не публікаваў. Як беларускі паэт ён дэбютаваў у друку вершам “Вясновай парой” (“Минский листок”, 1889). Потым былі апублікаваны вершы “Роднай старонцы” і “Пакуль новы год настане на свеце”. У “Северо-Западном календаре на 1893 год” надрукаваны беларускі варыянт раздзела “Стары паляўнічы” (пад назвай “Стары ляснік”) з польскамоўнай паэмы “Паляўнічыя акварэлькі з Палесея”. Беларускія вершы паэта шчырыя, непасрэдня і натуральныя, ім характэрна апавядальная інтанацыя. Тэматычна яны звязаны пераважна з жыццём беларускай вёскі: галоўным героем выступае селянін. Менавіта ён, вясковец, малюецца аўтарам найбольш вартым прадстаўніком Бацькаўшчыны, носьбітам сапраўднай высокай маральнасці, які заўсёды захоўвае традыцыі і звычаі продкаў.

Усё ў табе бедна. Часта заплача

Мужык араты дзеля злой долі,

Цяжка працуючы. Ён жа, аднача,

З табой растацца не жджэ ніколі.

<...>

Сонца навукі скрозь хмары цёмныя

Прагляне ясна над нашай ніваю,

І будуць жыці дзеткі патомныя

Добраю доляй – доляй шчасліваю!..

(“Роднай старонцы”)

Глыбокі патрыятызм, мудрасць і працавітасць, сумленнасць і мужнасць беларускага вяскоўца таленавіта і ўзнёсла праслаўлены Я. Лучынай і ў многіх іншых творах. Ён аўтар нарыса “З крываваых дзён”, які ўзнаўляе карціны паўстання 1863–1864 гг. на Міншчыне. Янка Лучына добра ведаў народную культуру, быў карэспандэнтам П. Шэйна, збіраў і дасылаў яму беларускі фальклор. Перакладаў з польскай мовы на беларускую (У. Сыракомлю) і рускую (У. Сыракомлю, А. Асныка), з рускай на польскую (І. Крылова, М. Някрасава, В. Чуміну-Міхайлаву і інш.), з нямецкай (Г. Гейнэ), са старажытнагрэчаскай (Гамера). Ідэяна-мастацкім арыенцірам была для яго паэзія У. Сыракомлі. Пры жыцці Я. Лучына так і не ўбачыў ніводнай уласнай кнігі паэзіі. Зборнік польскамоўных вершаў з вельмі агульнай назвай “Паэзія” выйшаў у Варшаве толькі праз год пасля смерці аўтара. Кніга твораў на беларускай мове “Вязанка” выйшла ў свет у 1903 г. у Пецярбургу. Вершы Я. Лучыны з польскай на беларускую мову пераклалі М. Арочка, М. Клімковіч, У. Мархель, М. Машара, П. Пестрак, І. Чыгрын і інш. Яго творчасць высока цанілі М. Багдановіч, М. Канапніцкая.

Янка Лучына быў сапраўдным паэтам. Ён пражыў нялёгкае, але высакароднае, мужае жыццё. У сваёй творчасці імкнуўся да ўдасканалення культуры пісьма, узбагачэння формаў паэтычнай вобразнасці і выразнасці. Паэзія Я. Лучыны разам з творчасцю такіх пісьменнікаў, як В. Дунін-Марцінкевіч, Ф. Багушэвіч, А. Гурыновіч, А. Абуховіч, К. Вераніцын, абуджала грамадзянскую, нацыянальную самасвядомасць беларускага народа, прымушала яго задумацца над сваім лёсам, бяспраўным становішчам і шукаць рэальных шляхоў вызвалення ад сацыяльнага і нацыянальнага ўціску. Творчасць паэта аказала прыметны ўплыў на далейшае развіццё беларускай літаратуры, фарміраванне эстэтычных прынцыпаў перадавых беларускіх пісьменнікаў пачатку ХХ ст.